

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2002:23

*Laki sopimushoidon kokeilemisesta,
sopimushoitotoimikunnan mietintö
(KM 2002:3)*

Tiivistelmä lausunnoista

*Laki sopimushoidon kokeilemisesta,
sopimushoitotoimikunnan mietintö
(KM 2002:3)*

Tiivistelmä lausunnoista

ISSN 1458-7149
ISBN 952-466-086-5
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILEHTI**OIKEUSMINISTERIÖ**Julkaisun päivämäärä
14.11.2002

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) EU-lainsäädäntösihteeri Leena Leikas	Julkaisun laji Lausuntotiivistelmä		
	Toimeksiantaja Oikeusministeriö Lainvalmisteluosasto		
	Toimielimen asettamispäivä		
Julkaisun nimi Laki sopimushoidon kokeilemisesta, sopimushoitotoimikunnan mietintö (KM 2002:3). Tiivistelmä lausunnoista			
Julkaisun osat Johdanto Yleistä lausuntopalautteesta Yksityiskohtaiset lausunnot Ehdotuksesta lausunnon antaneet			
Tiivistelmä Oikeusministeriö on valmistellut ehdotusta sopimushoito-nimisen rikosoikeudellisen seuraamuksen kokeiltavaksi ottamiseksi. Lisätietoa sopimushoidosta on saatavana sopimushoitotoimikunnan mietinnöstä (KM 2002:3). Ehdotuksesta pyydettiin lausunnot 51 viranomaiselta, järjestöltä ja muulta asiantuntijataholta. Lausuntoja saatiin 40. Lausuntotiivistelmä sisältää oikeusministeriön ehdotuksen sekä siitä lausunnoissa esitetyt keskeiset kannanotot. Saatujen lausuntojen perusteella oikeusministeriössä laaditaan ehdotus hallituksen esitykseksi laiksi sopimushoidon kokeilemiseksi.			
Avainsanat: (asiasanat) Rikosoikeus, rikoslaki, päihteet, rangaistusseuraamus,			
Muut tiedot Yhteyshenkilö oikeusministeriössä: Ilari.Hannula@om.fi			
Sarjan nimi ja numero Lausunnot ja selvityksiä 2002:23	ISSN 1458-7149	ISBN 952-466-086-5	
Kokonaissivumäärä	Kieli Suomi	Hinta	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Oikeusministeriö, lainvalmisteluosasto	Kustantaja Oikeusministeriö		

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIE MINISTERIET

Utgivningsdatum
14.11.2002

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Sammandrag av utlåtanden	
EU-lagstiftningssekreteraren Leena Leikas		Uppdragsgivare Justitieministeriet Lagberedningsavdelningen	
		Datum då organet tillsattes	
<p>Publikation (även den finska titeln) Lag om försök med kontraktsvård. Betänkande av kommissionen för kontraktsvård (KB 2002:3). Sammandrag av utlåtanden (Laki sopimushoidon kokeilemisesta, sopimushoitotoimikunnan mietintö (KM 2002:3). Tiivistelmä lausunnoista)</p>			
<p>Publikationens delar Inledning, allmänt om responsen i utlåtandena, detaljerade utlåtanden, förteckning över dem som har yttrat sig om förslaget</p>			
<p>Referat</p> <p>Justitieministeriet har berett ett förslag till försök med en straffrättslig påföljd som kallas kontraktsvård. Ytterligare uppgifter om kontraktsvården finns i betänkandet av kommissionen för kontraktsvård (KB 2002:3).</p> <p>Ett utlåtande begärdes av 51 myndigheter, organisationer och andra sakkunniga. Det inlämnades 40 utlåtanden.</p> <p>Sammandraget av utlåtandena innehåller justitieministeriets förslag och de centrala ställningstagandena som framfördes i utlåtandena om förslagen.</p> <p>Vid justitieministeriet bereds utifrån utlåtandena ett förslag till regeringens proposition om en lag om försök med kontraktsvård.</p>			
<p>Nyckelord Straffrätt, strafflag, rusmedel, straffpåföljd</p>			
<p>Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnumren) Kontaktperson vid justitieministeriet Ilari.Hannula@om.fi</p>			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Utlåtanden och utredningar 2002:23		ISSN 1458-7149	ISBN 952-466-086-5
Sidoantal	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet, lagberedningsavdelningen		Förlag Justitieministeriet	

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	5
1. Yleistä	4
2. Soveltamisala (1 §)	4
2.1. Kokeilun alueellisuus.....	4
2.2. Kokeilun määräaikaisuus.....	5
3. Sopimushoidon käsite (2§).....	5
4. Sopimushoidon täytäntöönpano (3§).....	6
4.1. Täytäntöönpanoviranomainen	6
4.2. Täytäntöönpanolainsäädäntö.....	6
4.3. Täytäntöönpanotapa.....	6
5. Hoitoyksikkö (4§).....	6
6. Sopimushoittoon tuomitseminen (5§).....	7
6.1. Sopimushoito rangaistuksena ja sen suhde päihdehuoltoon.....	7
6.2. Sopimushoidon ja vankeusrangaistuksen keskinäinen vastaavuus.....	8
6.3. Sopimushoidon yhdistäminen ehdolliseen vankeusrangaistukseen.....	8
7. Sopimushoidon edellytykset (6§).....	9
7.1. Yleistä hoidon edellytyksistä.....	9
7.2. Sopimushoidon ja yhdyskuntapalvelun suhde.....	10
7.3. Sopimushoidon esteet.....	10
8. Sopimushoitotoselvitys (7 §).....	10
8.1. Viranomaisten yhteistoiminta	11
8.2. Sopimushoitotoselvityksen pyytäminen	11
8.3. Sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulma	12
9. Toimeenpanosuunnitelma (8§)	12
9.1. Sopimushoito ja perusoikeudet.....	12
9.2. Suunnitelman laatiminen ja muuttaminen.....	12
9.3. Tuomioistuimen harkintavalta.....	13
10. Täytäntöönpanon ajankohta (9§).....	13
10.1. Täytäntöönpanon aloittaminen.....	13
10.2. Täytäntöönpanon keskeyttäminen.....	13
10.3. Samanaikaisten vaihtoehtorangaistusten täytäntöönpano	13
10.4. Täytäntöönpanopaikka	14
11. Tuomitun velvollisuudet (10§).....	14
12. Sopimusehtojen rikkominen (11§).....	14
12.1. Törkeä sopimusehtojen rikkominen.....	14
12.2. Hoitopaikan ilmoitusvelvollisuus.....	15
13. Rikkomusasian käsittely (12§)	15
14. Täytäntöönpanon este(13§).....	15
15. Muuntoasian käsittely tuomioistuimessa (14§ ja 15§).....	16
15.1. Muuntoasian käsittely tuomioistuimessa.....	16
15.2. Muuntosuhde vankeusrangaistuksen ja sopimushoidon välillä	17
16. Uusi rangaistustuomio (16§).....	17
17. Jatkohoidon järjestäminen (17§).....	18
18. Kustannusvastuu (18§).....	18
18.1. Sopimushoidon taloudelliset vaikutukset.....	18
18.2. Valtion kustannusvastuu.....	18
19. Asetusvaltuus (19§).....	19
20. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (20§).....	19
21. Jatkovalmistelu	19
22. Kokeilun seuranta.....	19
23. Ehdotus laiksi sopimushoidon kokeilemisestä.....	20
LIITE 1 Lausunnonantajat	25

OIKEUSMINISTERIÖ

Lainvalmisteluosasto

Oikeusministeriö asetti 28 päivänä helmikuuta 2001 toimikunnan, jonka tehtäväksi annettiin valmistella hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus sopimushoitoa koskeväksi lainsäädännöksi. Toimikunta, johon kuului puheenjohtajana toimineen hovioikeudenlaamanni Varpu Lahden lisäksi yhdeksän rikosoikeudellisen järjestelmän toiminnan ja päihdealan asiantuntijaa, luovutti mietintönä laiksi sopimushoidon kokeilemisesta 22.3.2002 ja se on myös julkaistu (Sopimushoitotoimikunnan mietintö KM 2002:3).

Oikeusministeriö pyysi 16.5.2000 lausuntoa 51 viranomaiselta ja organisaatiolta, joista 40 antoi lausuntonsa elokuun 2002 loppuun mennessä. Annetuista lausunnoista 2 oli sellaisia, joissa ei ollut huomautettavaa ehdotuksesta.

Oheisessa lausuntotiivistelmässä on esitetty oikeusministeriön ehdotus sekä näistä ehdotuksista lausunnoissa esitetyt keskeiset kannanotot. Tiivistelmän on laatinut lokakuussa 2002 EU-lainsäädäntösihteeri Leena Leikas.

SOPIMUSHOITOTOIMIKUNNAN MIETINTÖ (KM 2002:3): Lausuntotiivistelmä

1. Yleistä

Suurin osa lausunnon antajista suhtautui ehdotukseen ja sen keskeisiin tavoitteisiin myönteisesti. Useat lausunnon antajista katsoivat olevan tarpeellista pyrkiä vielä mahdollisuuksien mukaan tämentämään ehdotettuja säännöksiä. Ainoastaan *Helsingin hovioikeus* katsoi, että sopimushoito toimikunnan ehdottamassa muodossa on sopimatonta suomalaisen seuraamusjärjestelmään.

Muutoin suurin kritiikki kohdistui sopimushoidon määräytymiseen hoidon tarpeen eikä rikoksen törkeyden mukaan sekä vankeusrangaistuksen ja sopimushoidon välisen muuntosuhteen epäselvyyteen. Kokeilun alueelliseen soveltamiseen suhtauduttiin kriittisesti samoin kuin sopimushoidon rajoittamiseen vain ehdottoman vankeusrangaistuksen yhteydessä käytettäväksi. Ehdotuksen yksittäisiin kohtiin tehtiin lukuisia korjausehdotuksia.

2. Soveltamisala (1 §)

Tätä lakia sovelletaan Espoon, Kotkan, Kuopion, Lahden, Oulun, Porin, Seinäjoen ja Turun käräjäoikeuksissa ratkaistavissa rikosasioissa.

Lain 16 §:ää sovelletaan kuitenkin kaikissa yleisissä oikeuksissa.

Lakia sovelletaan myös ratkaistaessa sen soveltamisalaan 1 momentin mukaan kuuluvia asioita hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa.

2.1. Kokeilun alueellisuus

Kokeilun alueellisuutta puolsi 10 lausujaa, 13 vastusti sitä ja 12 ei ottanut kantaa kysymykseen. *Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos* katsoi kumpaakin vaihtoehtoa voitavan perustella ja *Julkiset oikeusavustajien* mielestä alueellista eriarvoisuutta ja voimavarojen niukkuutta koskeva ristiriita voitaisiin poistaa säätämällä, että kokeilu koskisikin tiettyjen alueiden sijasta tiettyjä rikoksia. Tällaisia rikoksia voisivat olla rattijuopumus- ja huumausainerikokset. Voimavarojen mukaan kokeilua voitaisiin laajentaa varkaus- ja vahingontekorikoksiin.

Kokeilun alueellisuutta puoltavista *Kriminaalihuoltolaitos* katsoi, että jatkovalmistelussa tulisi käräjäoikeuspiirien ja kriminaalihuollon aluetoimistojen toimialueiden rajat (=kuntien alueet) tarkistaa ja antaa tarpeen mukaan lisäohjeita asetuksella tai muulla ohjeistuksella. *Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto* esitti harkittavaksi, voitaisiinko kokeilua laajentaa koskemaan myös muutamia maalaispaikkakuntia. *Suomen kuntaliitto* katsoi, ettei ainakaan kunnallisten päihdehuoltoyksiköiden osalta ole valmiuksia koko maan kattavaan kokeiluun. *Kuopion käräjäoikeus* ja *Oulun käräjäoikeus* pitivät perusteltuna, että kokeilu kestää enintään kolme vuotta alueellisena ja kokeilun tulosten ollessa myönteisiä se kokeilun jälkeen laajennetaan koko maahan.

Kokeilun ulottamista koko maahan puoltavista *Valtakunnansyyttäjänvirasto* katsoo, että jos kokeilua ei uloteta koko maahan, alueellinen kattavuus edellyttää Rovaniemen lisäämistä kokeilupaiikkojen joukkoon. Pohjois-Suomi on jäänyt liian vähälle huomiolle. *Sisäasiainministeriö* toivoo kokeilun laajentamista koko maahan mahdollisimman nopeasti. *Sosiaali- ja terveysministeriö*, *Helsingin, Kouvolan ja Rovaniemen hovioikeudet*, *Keskusrikospoliisi*, *Espoon ja Turun käräjäoikeudet*, *PÄIVYT ja Hämeenkyrön sosiaalipalvelukeskus* pitävät alueellista kokeilua perustuslain yhdenvertaisuusvaatimuksen kannalta kestävämmänä ratkaisuna.

Tampereen kaupunki, Suomen asianajajaliitto ja Julkiset oikeusavustajat ry sekä *Demla ry* katsovat myös, että kokeilu on aloitettava koko maassa. *Demla ry* toteaa myös, että mikäli kokeilu kuitenkin päätetään toteuttaa alueellisena, tulisi kokeilupaiikkakuntiin lisätä Helsinki ja Rovaniemi. Helsingissä asuu merkittävä osa päihteiden ongelmakäyttäjistä ja Rovaniemellä viranomaiset ovat jo tehneet yhteistyötä ”Hoito syyteen sijaan” - projektin yhteydessä.

Seinäjoen käräjäoikeus on yhtenä kokeilupaiikkakuntana sitä mieltä, että koska esimerkiksi heidän alueellaan tapaukset vuosittain jäisivät alle 5 tapaukseen, kolmen vuoden alueellinen kokeilu ei toisi mainittavia kokemuksia. Tämän vuoksi kokeilu tulisi ulottaa joko koko maahan tai ainakin nyt ehdotettua useammille paikkakunnille.

2.2. Kokeilun määräaikaisuus

Määräaikaista kokeilua puolsi lähinnä vain *valtiovarainministeriö*. *Suomen mielenterveysseuran* mukaan pilotin kokeiluajan määrittelemisen saattaa muodostua ongelmaksi, koska päihdehoidon tulokset ovat usein hitaasti näkyviä. Pilottikokeilun tulisi ensisijaisesti arvioida menettelyn vaikuttavuutta. Vaarana on tietysti, että joillekin alueille kokeilun kautta kehittyä toimintakulttuuri, josta on vaikea luopua. *Porin käräjäoikeus* pitää tärkeänä säätää mahdollisuus luopua kokeilusta, mikäli se osoittautuu toimimattomaksi.

3. Sopimushoidon käsite (2 §)

Sopimushoito on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus. Se käsittää päihdehuoltolaissa (41/1986) tarkoitettua päihdehoitoa kriminaalihuoltolaitoksen valvonnassa vähintään kuusi kuukautta ja enintään kaksi vuotta

Helsingin hovioikeus totesi lausunnossaan, että kehitettäessä seuraamusjärjestelmää rikosentekijäkohtaisen yksilöllisen ajattelutavan periaatteiden suuntaan on edelleenkin tärkeitä kiinnittää huomiota myös rikosvastuun toteutumiseen sekä rangaistusseuraamusten johdonmukaisuuteen kokonaisuutena asteittain ankaroituvana järjestelmänä. Nyt ehdotetussa muodossaan sopimushoitoa on vaikea nähdä rangaistuksena koska siinä ei ole tosiasiallisesti lainkaan muille seuraamusmuodoille kuuluvaa suorittavaa ainesosaa. Säännösehdoituksista ei käy ilmi lainkaan se mietinnön saatekirjeessä mainittu seikka, että sopimushoidon ollessa ehdottoman vankeusrangaistuksen vaihtoehto, siihen kuuluisi aina hoitojakso laitoksessa. Päihdehuollon ja muiden tukitoimien tarve on tuomittavan vankeusrangaistuksen pituudesta sekä sen ehdollisuudesta tai ehdottomuudesta riippumaton ja kaikkien tuomitettujen tulisi tasavertaisuuden vuoksi olla oikeutettuja samantasoiseen avunsaantiin päihdeongelmiensa hoidossa.

Lahden kihlakunnan syyttäjänvirasto pitää määritelmää liian avoimena, koska se ei selvennä sisältöä eikä toimenpiteitä juuri lainkaan.

Valtiovarainministeriö ja useat muut tahot eivät pidä sopimushoito-termiä suositeltavana, koska siitä ei käy selvästi ilmi, että kyseessä on rangaistusseuraamus eikä yksityisoikeudelliseen sopimukseen perustuva hoitotoimi. *Keskusrikospoliisi* ehdottaa termiksi hoitoseuraamusta. *Espoon käräjäoikeus* ehdottaa termiksi hoitorangaistusta tai päihdehoitona sovitettavaa vankeusrangaistusta. *Lahden käräjäoikeus* päihdehoitoa tai päihdehoitorangaistusta. *Tampereen kaupunki* nimittäisi sopimushoitoa rangaistuksen sijaan rangaistuksen vaihtoehdoksi, *Kouvolan hovioikeus*, *Julkiset Oikeusavustajat ry* ja *Suomen mielenterveysseura* pitävät hoidon nimittämistä rangaistusseuraamukseksi ja syyllisen tuomitsemista hoitoon epäonnistuneina ratkaisuna.

Helsingin hovioikeus pitää 2 §:n määritelmää tarpeettomana, koska sama asia mainitaan myös 5 §:n 1 momentissa. Voitaisiin käyttää vastaavaa kirjoitustapaa kuin nuorisorangaistuksen kokeilemisesta annetun lain 2 §:n 1 momentissa.

4. Sopimushoidon täytäntöönpano (3 §)

Sopimushoidon täytäntöönpanosta vastaa kriminaalihuoltolaitos.

4.1. Täytäntöönpanoviranomainen

Kriminaalihuoltolaitos katsoo, että samoin kuin yhdyskuntapalvelun ja vankeusrangaistuksen osalta, tulee sopimushoitokin panna täytäntöön ulosottoviranomaisten toimesta.

Oulun käräjäoikeus painottaa, että kriminaalihuoltolaitoksen noudattamien käytäntöjen on oltava yhteneväisiä koko maassa, jotta rangaistuskäytännöt eivät eri käräjäoikeuksien välillä eriydy.

4.2. Täytäntöönpanolainsäädäntö

Espoon käräjäoikeus pitää sopimushoidon täytäntöönpanon kannalta tärkeänä, että nimenomaisesti rangaistusten täytäntöönpanoa koskevaa lainsäädäntöä kehitettäisiin vastaamaan vallitsevaa yhteiskunnallista tilannetta. Tällöin tuomioistuimien toteaisi syyllisyyden ja sen mukaiset oikeudenmukaiset rangaistusseuraamukset sekä muut seuraamukset. Mikäli seuraamukseksi tulisi ehdoton vapausrangaistus, voisi täytäntöönpanoviranomainen valita tuomitun henkilön olosuhteita parhaiten vastaava täytäntöönpanomuoto, esimerkiksi erityissuunnitelmaan perustuva päihdehoito. Nykyisessä käytännössä tuomioistuimella ei ole mahdollisuutta muodostaa omakohtaista käsitystä vastaajan ominaisuuksista arvioidessaan erityisseuraamuksen soveltuvuutta vaan ratkaisu perustuu prosessin ulkopuoliseen arviointiin.

4.3. Täytäntöönpanotapa

PÄIVYT pitää tärkeänä, että sopimushoidossa huomioitaisiin myös erilaisten psykiatristen hoitojen ja päihdehoitojen yhdistelmät osana kuntoutusta. Tällaiset psyykkiset ongelmat saattava tulla esiin vasta hoitoprosessin kuluessa.

Demla ry katsoo, että sopimushoitoa suunniteltaessa henkilön itsensä esittämä näkemys sopivasta hoitomuodosta ja -paikasta tulisi ottaa huomioon.

5. Hoitoyksikkö (4 §)

Sopimushoitoon kuuluvaa hoitoa antaa päihdehuoltolaissa (41/1981) tarkoitettuja päihdehuollon palveluja tarjoava hoitoyksikkö, jonka palveluista kriminaalihuoltolaitos on tehnyt sopimuksen hoitoyksikön kanssa.

Kriminaalihuoltolaitos ja *Porin käräjäoikeus* pitävät välttämättömänä, että esityksessä otettaisiin kantaa niihin perusvaatimuksiin, jotka hoitoyksiköltä vaaditaan. Hoidon suunnittelusta ja seurannasta tulisi olla tarkemmat määräykset, jotta onnistuminen voitaisiin varmistaa eivätkä yhteiskunnan varat menisi hukkaan. Lisäksi *Kriminaalihuoltolaitos* katsoo, että sillä ei ole tarvittavaa ammattitaitoa, jotta vastuu päihdehuollon hoitomuotojen tasapuolisuudesta ja kattavuudesta voitaisiin antaa sille päihdehuoltotoiminnasta vastaavien tahojen sijaan. Korvaus- ja ylläpitohoitojen tuomitsemisesta ja toimeenpanemisesta tulisi olla yksityiskohtaisemmat ohjeet joko asetuksessa tai muussa ohjeistuksessa.

6. Sopimushoitoon tuomitseminen (5 §)

Rikoksenteikijä, joka tuomitaan pituudeltaan määrättyyn, enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, voidaan tuomita sen sijasta 8 §:ssä tarkoitetun toimeenpanosuunnitelman mukaiseen sopimushoitoon.

Sopimushoitoon ei saa tuomita, jos yhdyskuntapalveluun tuomitseminen on mahdollista.

6.1. Sopimushoito rangaistuksena ja sen suhde päihdehuoltoon

Helsingin hovioikeus ei näe sopimushoito merkityksellisenä rangaistusvaihtoehtona. Olisi hyödyllisempää kehittää rikoksenteikijöiden päihdehuoltoa ja tukitoimia kokonaisvaltaisesti. Kannatettavana hovioikeus pitää päihdekuntoutuksen toteuttamista jo vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana samoin kuin mahdollisuutta päästä myös vankilan ulkopuoliseen päihdehuoltolaitokseen. Ehkä olisi mahdollista pitää päihdehuoltoon sitoutumista erityisenä perusteena päästä ehdonalaiseen vapauteen tavanomaista aikaisemmin.

Seinäjoen kihlakunnanviraston syyttäjäsasto pitäisi parempana kehittää yhdyskuntapalvelurangaistusta sisällöltään siten, että se vastaisi uudelle sopimushoidolle asetettuja tavoitteita.

Vaasan hovioikeus ja *Kriminaalihuoltolaitos* muistuttavat, että jo olemassa olevien hoidollisten toimenpiteiden säilyttämiseen ja niiden edelleen kehittämiseen sekä mielenterveydellisistä ongelmista kärsivien henkilöiden hoitoon tulee kiinnittää huomiota. Päihdeongelmaisia tuomittuja ei voida pitää erityisasemassa muihin hoidon tarpeessa oleviin nähden.

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että laista ja sen perusteluista käy ehdotettua selvemmin ilmi, ettei kunnalla ole velvollisuutta järjestää sopimushoitoa eikä sopimushoidossa oleville saa syntyä etusijaa kunnan päihdehuollossa. Myös *Oulun kaupunki* on huolestunut työn priorisoinnista suhteessa muihin asiakkaisiin sekä resurssien riittävydestä.

PÄIVYT pitää asiakkaiden hoidon kannalta välttämättömänä, että hoito turvataan koko hoitoprosessin ajan ja sen jälkeenkin siinä kuntoutusmallissa, jossa se on aloitettu ja myös nyt esitettyä pidemmissä hoitajaksoissa, mikä usein on välttämätöntä vaikeammassa päihdeongelmatapauksissa. Hoitossa olevien läheisten mahdollinen hoitotarve tulee myös ottaa huomioon. Mikäli sopimushoito toteutetaan avohoitona tulisi asumis- ja muiden tukipalvelujen sisältyä hoitosuunnitelmaan. *Hämeenkyrön sosiaalipalvelukeskus* haluaa korostettavaksi päihdeongelmaisten ja muiden vapausrangaistukseen tuomittujen henkilöiden verkostojen ja heidän perheilleen suunnattujen tukitoimien merkitystä.

Kouvolan hovioikeus on huolestunut sopimushoidon vaihtelevasta sisällöstä ja sen alhaisesta rangaistusarvosta. Kannatettavaa voisi olla, että vankeutta tuomitessaan tuomioistuimien voisi edellytysten täytyessä antaa lausuman, jonka mukaan tuomitulla olisi mahdollisuus tehdä kriminaalihuoltolaitoksen kanssa hoitosopimus, jonka asianmukainen noudattaminen katsottaisiin vankeusrangaistuksen suorittamiseksi.

Helsingin ja *Vaasan hovioikeuksien* sekä *Kriminaalihuoltolaitoksen* ja *Keskusrikospoliisin* mielestä sopimushoito sellaisenaan soveltuu huonosti rangaistusseuraamuksen käsitteen piiriin, koska se on sisällöltään vaihteleva ja ennalta määräämätön hoidollinen seuraamus. Valvonta ja suoritusvelvollisuudet ovat niin vähäiset, jos niitä on lainkaan, että sopimushoitoa on vaikea sisällyttää rangaistus-seuraamusjärjestelmään itsenäisenä seuraamuksena ja Ruotsissakin, missä vastaavan tyyppinen seuraamus on käytössä, se on liitetty muun rangaistuksen yhteyteen ja siinä valvontaa on korostettu.

Keskusrikospoliisi on myös epäileväinen niin sopimushoidon rikoksia ehkäisevän vaikutuksen kuin hoidon onnistumisenkin osalta. Sopimushoitoa ei tulisi kohdistaa sellaisiin henkilöihin, joiden kohdalla päihdetyö ja muu ennalta ehkäisevä hoito on epäonnistunut ja joiden riippuvuuteen ei enää voida vaikuttaa. Yhteiskunnan ei tulisi lähettää signaalia, että rangaistusvastuusta voi vapautua päihteiden käyttämisen vuoksi.

Suomen mielenterveysseura toivoo, että lakia tulkittaisiin niin, ettei opioidiriippuvaisilla huume-käyttäjillä olisi oikeutta sopimushoitoon, koska kyseiseen hoitoon on pitkät jonot jo muutenkin. Lisäksi tulisi selvittää alle 18-vuotiaiden huumausaineita käyttävien rikosentekijöiden mahdollisuus sopimushoidon kautta suorittaa koko rangaistuksensa.

Espoon käräjäoikeus katsoo, että tuomioistuimella ei ole mahdollisuutta arvioida hoitosuunnitelman vaikuttavuutta ja soveltuvuutta korvaamaan juuri käsiteltävässä tapauksessa tuomittavaksi arvioitua vankeusrangaistusta. Olisi oikeudenmukaisempaa, jos tuomioistuin esimerkiksi lausuisi käsityksensä siitä, olisiko tuomittava vapausrangaistus pantavissa täytäntöön erityismenettelyssä. Täytäntöönpanoviranomainen tapauskohtaisesti arvioisi olisiko sopimushoito muutoin soveltuva täytäntöönpanon muoto.

Demla ry pitää oikeana ratkaisuna sitä, että tuomioistuin ei ota kantaa hoidon sisältöön ja pituuteen.

6.2. Sopimushoidon ja vankeusrangaistuksen keskinäinen vastaavuus

Rikosseuraamusvirasto ja *Kriminaalihuoltolaitos* pitävät sopimushoidon käytön edellytyksenä sitä, että hoidon pituus määräytyy tuomitun vankeusrangaistuksen pituuden perusteella ja rangaistuksen päätyttyä hoito jatkuisi tarvittaessa vapaaehtoisena.

Espoon kihlakunnanviraston syyttäjäsasto näkee tekstissä runsaasti puutteita: hoidon pituuden mittaaminen vertaamalla teon moitittavuutta ja hoidon tarpeellisuutta, hoidon muuntaminen vankeudeksi kun esimerkiksi kolme kuukautta hoitoa on suoritettu, sopimushoidon suhde toimenpiteitä luopumissäännöksiin ja erityisesti ROL 1 luvun 8 §:n 1 kohdan kohtuusperusteeseen, suhde nuorisorangaistukseen, suhde yhdyskuntapalveluun ja sen mahdollisen epäonnistumisen vaikutukseen sopimushoitoon tuomitsemiselle, aiemman sopimushoidon merkitys uuden sopimushoidon tuomitsemiselle sekä pelkän hoidon riittävyys rikoksesta määrättäväksi rangaistukseksi. Ehkä sopimushoitoon voitaisiin liittää työpalvelua, joka olisi suhteutettu teon moitittavuuteen. Tulisi ehkä käsitellä yhdyskuntapalvelua, sopimushoitoa ja nuorisorangaistusta yhtenä kokonaisuutena.

Julkiset oikeusavustajat ry katsoo, että rangaistuksen pituuden tulisi olla riippuvainen teon moitittavuudesta eikä henkilön terveydentilasta tai päihderiippuvuuden asteesta. Rangaistuksen pituuden määräisi Kriminaalihuoltolaitos eikä tuomioistuin, ja yksin tämän vuoksi hoitoa ei tulisi kutsua rangaistukseksi.

Seinäjoen käräjäoikeus suhtautuu epäilevästi vankeusrangaistuksen ja sopimushoidon pituuden ja laadun suhteuttamiseen tuomioistuimissa. *Turun käräjäoikeus* haluaa tekstiä tarkennettavan niin, että siitä käy selvästi ilmi, että mikäli tuomittavaa rangaistusta on kohtuullistettu rikoslain 7 luvun 6 §:n mukaisesti ja rangaistuksen ennen kohtuullistamista harkitaan olevan enemmän kuin 8 kuukautta vankeutta, ei sopimushoitoa voitaisi tuomita (vrt. mietinnön sivu 36, mitä rikoslain 3 luvun 11 §:n vähennyksestä on lausuttu).

6.3. Sopimushoidon yhdistäminen ehdolliseen vankeusrangaistukseen

Sisäasiainministeriön, Keskusrikospoliisin, Helsingin ja Vaasan hovioikeuksien, Lahden kihlakunnan syyttäjänviraston, Seinäjoen kihlakunnanviraston syyttäjäsaston, Pikassos Oy:n, Tampereen

kaupungin ja Hämeenkyrön sosiaalipalvelukeskuksen mielestä tietyissä tapauksissa sopimushoidon tulisi olla myös ehdollisen tuomion vaihtoehtona, erityisesti päihderiippuvaisten rikoksilla oirehtivien nuorten tapauksissa. Sopimushoitoa voitaisiin käyttää rattijuopumusten, omaisuus- ja väkivaltarikoksiin syyllistyneille päihdeongelmallisille jo ehdollisen rangaistuksen ohella, jotta rikoskierre voitaisiin hoidolla katkaista jo ennen kuin henkilö on useamman ehdollisen rangaistuksen jälkeen tuomittu ehdottomaan vankeuteen. *Pikassos Oy* ehdottaa myös mahdollisuutta yhdistää sopimushoito ehdolliseen tuomitsematta jättämiseen.

Rovaniemen hovioikeus ei näe syytä yhdistää sopimushoitoa ehdolliseen vankeusrangaistukseen, *Julkiset oikeusavustajat ry* muotoilisi sopimushoidon niin, että sen lisäksi tuomittaisiin ehdollinen vankeusrangaistus tilanteissa, joissa muutoin rangaistus olisi ehdollinen. Vankeus olisi ehdollinen mikäli tuomittu toteuttaa hoito-ohjelman ja mikäli ohjelma ei toteudu, ehdollinen rangaistus tuomittaisiin pantavaksi täytäntöön. Lisäksi hoitoon sitoutuminen voisi olla joissakin lievemmissä tapauksissa peruste jättää rangaistus kokonaan tuomitsematta.

7. Sopimushoidon edellytykset (6 §)

Sopimushoitoon tuomitsemisen edellytyksenä on, että

- 1) rikoksen tekemiseen on huomattavassa määrin vaikuttanut päihteiden ongelmakäyttö,
- 2) rikosentekijä on halukas sopimushoitoon,
- 3) rikosentekijän voidaan olettaa noudattavan hoitosuunnitelmaa ja muita sopimushoidon ehtoja ja
- 4) sopimushoitoon tuomitsemista on pidettävä perusteltuna uusien rikosten ehkäisemiseksi ja tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi.

7.1. Yleistä hoidon edellytyksistä

Sisäasiainministeriö pitää hyvänä sitä, että sopimushoito tulisi kysymykseen myös perheväkivaltaan ja rattijuopumuksiin syyllistyneille päihdeongelmallisille henkilöille.

Espoon käräjäoikeus puolestaan ei näe hyvänä sitä, että henkilö, joka ei sovellu yhdyskuntapalveluun voitaisiin tuomita sopimushoitoon, mistä seuraisi, että sopimushoitoon voisi tulla tuomitukseksi lievemmin perusteina kuin yhdyskuntapalveluun.

Helsingin hovioikeus pitää hyvänä tuomioistuimen laajaa harkintavaltaa seuraamuksen soveltamisen suhteen, mutta toivoo, että hoitosuunnitelman tekijät alansa ammattilaisina antaisivat arvion esimerkiksi siitä, minkä pituisista vapaudenmenetyksistä ehdotettu hoitojakso voisi vastata. Edellytysten avoin ja tulkinnanvarainen muotoilu voi johtaa epäyhtenäiseen oikeuskäytäntöön, mikä tulisi pyrkiä estämään.

Seinäjoen käräjäoikeus toivoo, että ennen kokeilun aloittamista tutkittaisiin vaihtoehto, että tuomioistuimen ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitessaan toteaisi, että vankeusrangaistuksen sijasta henkilö tuomitaan sopimushoitoon. Kriminaalihuoltolaitos, hoidon suunnittelijat ja hoitolaitokset ratkaisisivat tarvittavan hoidon pituuden ja laadun lain antamien puitteiden sisällä. Hoidon laadun ja pituuden valvonta tapahtuisi luontevammin kriminaalihuollon ja terveydenhuollon kuin tuomioistuimien toimesta.

Kouvolan hovioikeus pitää tarpeettomana 6 §:n ehdotusta, jonka mukaan tuomittavan halukkuus ja suostumus sopimushoitoon tiedusteltaisiin syytetyltä pääkäsitelyssä. Pääkäsitelyyn järjestäminen

tämän vuoksi on turhaa, koska rikoksesta epäilty osallistuu toimeenpanosuunnitelman valmisteluun ja allekirjoituksellaan ilmaisee suostumuksensa hoitoon.

Lahden kihlakunnan syyttäjänvirasto pitää ensimmäisen edellytyksen (päihdeiden ongelmakäyttö vaikuttanut rikoksen tekemiseen) täyttymisen toteamiseksi välttämättömänä, että esitutkintaa suorittavalle viranomaiselle annetaan mahdollisuus salassapitosäännösten estämättä saada tietoja niistä sosiaali- ja päihdehuollon toimenpiteistä, jotka ovat kohdistuneet epäiltyyn. Tiedonsaannin toteuttaminen voisi tapahtua esimerkiksi epäillyn suostumuksella.

Sosiaali- ja terveysministeriön mielestä 6 §:n kohdasta 3 tulisi poistaa maininta hoitosuunnitelmasta ja korvata se toimeenpanosuunnitelmalla. Hoitosuunnitelmaa on voitava muuttaa asiakkaan tarpeiden ja elämäntilanteen muuttuessa kun taas toimeenpanosuunnitelman, joka liittyy rangaistuksen täytäntöönpanoon, tulisi säilyä suhteellisen muuttumattomana myös pitkäkestoisen sopimushoidon ajan.

7.2. Sopimushoidon ja yhdyskuntapalvelun suhde

Keskusrikospoliisi ja Tampereen kaupunki katsovat, että yhdyskuntapalvelun ja sopimushoidon välistä suhdetta tulisi arvioida huolellisesti ja pykälätekstiä tulisi muuttaa siten, että sopimushoito voitaisiin tuomita yhdyskuntapalvelun asemesta tai sen ohella.

7.3. Sopimushoidon esteet

Keskusrikospoliisi ja Helsingin hovioikeus pitävät tarpeellisena säätää laissa myös sopimushoidon esteistä, kuten on menetelty yhdyskuntapalvelusta annetun lain 3 §:n 1 momentissa. Esteitä olisivat esimerkiksi esitutkinnassa ja syyteharkinnassa olevat rikokset, joista on odotettavissa yhteinen vankeusrangaistus, joka ylittäisi kahdeksan kuukauden rajan. Esteiden selvittämisen vuoksi tulisikin aikaisessa vaiheessa kuulla syyttäjää ja esitutkintaviranomaisia

Lahden ja Porin käräjäoikeudet katsovat, että tekstissä tulisi selvemmin ilmaista sopimushoidon esteistä. Voitaisiin käyttää samantapaista muotoilua kuin yhdyskuntapalvelun tuomitsemisen edellytyksissä siten, että esimerkiksi kaksi aikaisempaa sopimushoitoon tuomitsemista voisi estää uuden sopimushoidon tuomitsemisen.

Sosiaali- ja terveysministeriö ei pidä perusteltuna linjausta, jonka mukaan aikaisempi sopimushoito-tuomio vaikeuttaisi pääsyä sopimushoitoon. Pitäisi paremminkin huomioida, että onnistunut kuntoutusjakso ennakoi myös vastaisia onnistumisia, vaikka elämänhallinta horjuisikin aika ajoin. *Turun käräjäoikeus* ja *Kotkan kihlakunnan syyttäjänvirasto* kiinnittävät huomiota siihen, että aikaisemmasta suoritetusta sopimushoidosta ja sen vaikutuksista uuden sopimushoidon tuomitsemiseen ei ole laissa mainintaa.

8. Sopimushoit selvitys (7 §)

Kriminaalihuoltolaitos selvittää virallisen syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä taikka omasta aloitteestaan 6 §:ssä tarkoitetut sopimushoidon edellytykset. Selvitys voidaan tehdä myös rikoksesta epäillyn pyynnöstä, jos siihen on painava syy.

Sopimushoidon edellytysten selvittämisessä kriminaalihuoltolaitoksen on käytettävä hyväkseen päihdehuollon asiantuntemusta. Samalla on selvitettävä mahdollisten tukitoimien tarve.

8.1. Viranomaisten yhteistoiminta

Sisäasiainministeriö sekä *Sosiaali- ja terveysministeriö* katsovat, että yhteistoiminta kunnan päihdehuollon ja kriminaalihuoltolaitoksen välillä tulee järjestää niin, että sopimushoito voidaan joustavasti liittää muihin sosiaali- ja terveydenhuollon toimiin.

Keskusrikospoliisi pitää ehdotettua sopimushoitoselvityksen laatimisprosessia liian monimutkaiseena. Hoitoseuraamuksen edellytykset voitaisiin selvittää yhdyskuntapalvelun soveltumisselvityksen yhteydessä täydentämällä selvitystä päihdehuollon tiedoilla. Näin syntyisi kustannussäästöjä ja rikosasian käsittely nopeutuu.

Turun käräjäoikeus esittää lakiin kirjattavaksi, että vastaajalle tulisi antaa todisteellisesti kutsu mennä sopimushoitoselvitykseen kriminaalihuoltolaitokseen, jotta kyettäisiin vähentämään turhia valituksia hovioikeuteen vain sopimushoitoselvityksen saamiseksi.

Pikassos Oy näkee useita ongelmia esitettyjen toimenpiteiden toteuttamisessa mm. sen vuoksi, että sektorirajat ylittävä yhteistoiminta ei onnistu ilman taloudellista ja koulutuksellista lisäpanostusta. Kriminaalihuoltolaitoksen resurssit ja erikoistuminen ei välttämättä ole riittävä nyt esitettyjen tehtävien hoitamiseen.

8.2. Sopimushoitoselvityksen pyytäminen

Sisäasiainministeriö, *Valtakunnansyyttäjänvirasto* ja *Oulun käräjäoikeus* ehdottavat että yhteistyö jo tehdyn rikoksen esitutkintavaiheessa järjestettäisiin niin, että poliisi voisi kokeilupaikkakunnilla tehdä aloitteen selvityksen tekemiseksi sopimushoitoon soveltuvuudesta. Selvitystä tehtäessä tulisi varmistaa, että hoitoon määrättävä on siihen motivoitunut. *Oulun käräjäoikeus* katsoo lisäksi, että myös yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvityksen osalta esitutkintaviranomaiselle voitaisiin antaa aloiteoikeus, koska nämä selvitykset käytännössä ilmeisesti tulevat tehtäviksi samanaikaisesti.

Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto pitää käytännössä mahdottomana tilannetta, jossa selvitys tulisi tehdä jo esitutkintavaiheessa, mutta aloiteoikeus on syyttäjällä ja tuomioistuimella. Esitutkinnan aikana näillä ei kuitenkaan ole toimivaltaa, poliisille ei ole säädetty ilmoittamisvelvollisuutta eikä poliisin voida olettaa suorittavan seuraamusharkintaa, jota selvityksen pyytäminen edellyttäisi. Vasta esitutkinnan päätyttyä voidaan arvioida selvityksen pyytämisen tarpeellisuutta ja lisäksi selvityksen teettäminen jo esitutkintavaiheessa teettäisi runsaasti turhaa työtä.

Kriminaalihuoltolaitos vastustaa ehdottomasti esitutkinnan aikana tehtävää soveltuvuus selvitystä, koska se johtaisi turhiin arviointeihin, jos syytettä ei lopulta nostettaisikaan. Esitutkintaviranomaisilla ei välttämättä myöskään ole tähän vaadittavia valmiuksia. Lisäksi sopimushoitoselvityksen tekemiseen tulisi varata vähintään kahden kuukauden jakso, jotta selvitykset ja suunnitelmat vastaisivat niille asetettuja vaatimuksia.

Kuopion seudun kihlakunnan syyttäjänviraston mielestä esitutkinnan objektiivisuus edellyttää, että sopimushoitoselvityksen tekemisestä aloite kuuluu syyttäjälle eikä poliisille. Ongelmaksi syyttäjälle voi muodostua missä vaiheessa esitutkintaa selvitys hankitaan.

Kotkan kihlakunnan syyttäjänviraston ja *Seinäjoen kihlakunnanviraston syyttäjäsoston* mielestä tilanteessa, jossa syyttäjä ei kykene arvioimaan sopimushoitoselvityksen tarpeellisuutta, tulisi pyytää sekä yhdyskuntapalvelu- että sopimushoitoselvitys ja kriminaalihuoltolaitos harkitsisi, kumpi selvitys kyseisessä tapauksessa olisi tehtävä.

Vaasan hovioikeus huomioi, että sopimushoidon edellytykset ovat voineet vastaajan osalta muutoksenhakuvaiheessa muuttua niin, että aiemmasta poiketen sopimushoitoon voitaisiinkin tuomita. Tällöin jouduttaneen pyytämään kriminaalihuoltolaitokselta uusi lausunto. *Kriminaalihuoltolaitos* haluaa kirjattavaksi lakiin, että valitustuomioistuimen tulee pyytää uusi selvitys.

8.3. Sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulma

Sosiaali- ja terveysministeriö edellyttää, ettei sosiaali- ja terveydenhuollon noudattama asiakaslähteisyyden periaate tai lainsäädännön edellyttämä luottamuksellinen suhde asiakkaisiin vaarannu. Nämä seikat on jätetty liian vähälle huomiolle mietinnössä. Hoitosuunnitelma ja siihen liittyvät käsitteet ja toiminnot tulee selkeästi erottaa rangaistuksen toimeenpanosuunnitelmasta samalla kun viranomaisten kesken tulee sitovasti sopia siitä, minkä tiedon luovuttaminen on välttämätöntä, koska tietojen luovuttaminen on sosiaali- ja terveydenhuollon piirissä rajoitetumpaa ja täysin vapaaehtoista.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo kokonaisuudessaan, että kokeilua tulisi pohtia sosiaali- ja terveydenhuollon normiston ja toimintakäytäntöjen kannalta. Mietinnössä ei käsitellä lainkaan pakko-hoidon ja sopimushoidon välistä suhdetta. Esitetynlainen valintaan ja pakotteisiin perustuva sitoutuminen itsemääräämisoikeuden rajoituksiin olisi tuntematon suomalaiselle sosiaali- ja terveyshuol- lolle ja sellaisenaan vaatii laintasoista säätelyä.

9. Toimeenpanosuunnitelma (8 §)

Jos tehdyn sopimushoitoselvityksen perusteella sopimushoitoon tuomitseminen voi tulla kysymykseen, kriminaali- huoltolaitos laatii yhteistyössä hoidon järjestävän hoitoyksikön ja rikoksesta epäillyn kanssa toimeenpanosuun- nitelman. Se sisältää sopimushoidon pituuden, hoitosuunnitelman ja sopimushoidon täytäntöönpanoon liittyvät eh- dot. Hoitosuunnitelmasta tulee ilmetä sopimushoidon hoitomuodot ja niiden kestot.

Toimeenpanosuunnitelmaan on sisällytettävä velvoite päihteettömyyden toteamiseksi tarvittavien näytteiden anta- miseen, tutkittavan yhteydenpitovelvollisuus kriminaalihuoltolaitokseen ja muut toimeenpanosuunnitelman täytän- töönpanoon liittyvät keskeiset ehdot ja niiden rikkomisen seuraukset. Toimeenpanosuunnitelmaan on liitettävä ri- koksesta epäillyn kirjallinen suostumus toimeenpanosuunnitelman mukaiseen hoitoon ja sopimushoidon täytän- töönpanoon liittyviin ehtoihin. Toimeenpanosuunnitelmaa laadittaessa on oltava yhteydessä päihdehuollosta vas- taavaan kunnan viranomaiseen.

Kriminaalihuoltolaitos voi tehdä vähäisiä muutoksia toimeenpanosuunnitelmaan täytäntöönpanon aikana.

9.1. Sopimushoito ja perusoikeudet

Sosiaali- ja terveysministeriö muistuttaa, että perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lain nojalla. Nyt ehdotetussa sopimushoitomallissa tällaista julkista valtaa delegoituisi hoitoyksikölle ja yksittäiselle hoitotyöntekijälle, mikä sinällään voisi olla perustuslain vastaista. Lisäksi yhteyshenkilönä kriminaalihuoltolaitokseen tulisi toimia hoitoyksikön johtaja, eikä esityksessä mainittu asiakassuhteesta vastaava työntekijä. Perusoikeusnä- kökulmaa tulisi tarkastella nykyistä huolellisemmin.

9.2. Suunnitelman laatiminen ja muuttaminen

Kriminaalihuoltolaitos pitää käytännössä mahdollisena lopullisen toimeenpanosuunnitelman laa- timista vaiheesta, jossa lopullista oikeudenkäyntipäivää tai toimeenpanon alkamisen ajankohtaa ei vielä tiedetä. Tämän vuoksi ja muutosvaatimusten välttämiseksi voitaisiinkin puhua vain alustavasta suunnitelmasta, jonka muuttamiselle Kriminaalihuoltolaitos saisi lain tasolla laajat valtuudet, jotta tuomioistuimia ei muutoksien vuoksi turhaan kuormitettaisi.

Kuntaliitto katsoo, että toimeenpanosuunnitelmassa tulisi sopia vain sopimushoidon järjestämisestä, muttei muista päihdehuoltolain perusteella suoritettavista toimenpiteistä.

Kouvolan hovioikeus toteaa, että 8 §:n 3 momentin osalta kriminaalihuoltolaitoksen tulisi kyetä tekemään tarvittavat muutokset toimeenpanosuunnitelmaan ilman syyttäjien ja tuomioistuimen käsittelemiä tapauksissa, joissa sopimushoidon kokonaisaikaa ei muuteta.

Julkiset oikeusavustajat ry pitää tärkeänä, että syytetyn avustajaan ollaan yhteydessä jo siinä vaiheessa kun toimeenpanosuunnitelmaa laaditaan. Tämä on välttämätöntä syytetyn oikeusturvan kannalta, koska hoitosuunnitelman pituus ja laatu ovat samalla rangaistuksen pituus ja laatu.

9.3. Tuomioistuimen harkintavalta

Itä-Suomen hovioikeuden mielestä se, että tuomioistuin ei voi muuttaa toimeenpanosuunnitelmaa vaan ainoastaan joko hyväksyä tai hylätä sen, saattaa aiheuttaa ongelmia. Näin ollen tuomioistuimen valta arvioida teon moitittavuutta ja tuomiokäytännön yhtenäisyyttä saattaa vaarantua, koska se olisi sidottu kriminaalihuoltolaitoksen arvioon hoidon tarpeesta.

Kriminaalihuoltolaitos yhtyy tähän näkemykseen, ja näkee tämän harkintavallan rajoituksen mahdollisena seurauksena sen, että tuomioistuin tuomitsee entistä useampia ei-soveltuvia henkilöitä yhdyskuntapalvelukseen soveltuvuusarvion vastaisesti, koska tuomioistuin ei hyväksy tehtyä sopimushoidon toimeenpanosuunnitelmaa, mutta ei halua tuomita ehdotonta vankeuttakaan.

10. Täytäntöönpanon ajankohta (9 §)

Sopimushoidon täytäntöönpano on aloitettava viipymättä siitä, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Sopimushoito on suoritettava toimeenpanosuunnitelman mukaisessa ajassa. Kriminaalihuoltolaitos voi hyväksyä sopimushoitoon enintään kuuden kuukauden keskeytyksen, jolloin sopimushoidon päättymisajankohta siirtyy vastaavasti. Sopimushoidon täytäntöönpano voidaan tuomitun suostumuksella käräjäoikeuden tuomion perusteella aloittaa ennen kuin tuomio on saanut lainvoiman, jos tuomitu on tyytynyt sopimushoitorangaistukseen.

Kriminaalihuoltolaitos vahvistaa täytäntöönpanon alkamis- ja päättymisajankohdan.

Sopimushoitorangaistus raukeaa samoin kuin sitä vastaava vankeusrangaistus

10.1. Täytäntöönpanon aloittaminen

Kotkan kihlakunnan syyttäjänvirasto ehdottaa, että lainsäädännössä tai sopimushoitoselvittelyn yhteydessä sopimushoitoon tuomittu velvoitettaisiin lyhyehkössä määräajassa oma-aloitteisesti otta- maan yhteys kriminaalihuoltolaitokseen sillä uhalla, että hänen muutoin katsottaisiin jättäneen sopimushoidon aloittamatta. Muutoin sopimushoidon tavoite jää toteutumatta.

10.2. Täytäntöönpanon keskeyttäminen

Ehdotuksen mukaan *Kriminaalihuoltolaitos* voi hyväksyä sopimushoidon keskeyttämisen enintään kuuden kuukauden ajaksi, mutta keskeytykseen oikeuttavia seikkoja ei ole määritelty tekstissä.

PÄIVYT muistuttaa, että päihdeongelman hoitoprosessiin kuuluu usein ennakoimattomia päih- teidenkäyttäjäksi, mikä olisi hyvä huomioida hoitorangaistusta täytäntöön pantaessa jollakin ta- valla.

10.3. Samanaikaisten vaihtoehtorangaistusten täytäntöönpano

Kriminaalihuoltolaitos huomioi, että useiden päällekkäisten sopimushoitojaksojen yhteensovittami- sesta ei ole otettu kantaa. Lisäksi erilajisten (nuorisorangaistus, ehdollinen vankeus + valvonta ja yhdyskuntapalvelu tai sopimushoito) tuomioiden täytäntöönpanon järjestyksestä ja toimeenpanosta

tulisi säätää lailla tai asetuksella. Myös *Lahden käräjäoikeus* kiinnittää huomiota tilanteisiin, joissa on täytäntöönpanossa useita eri rangaistuksia samaan aikaan.

10.4. Täytäntöönpanopaikka

Kuntaliiton mielestä esityksestä jää epäselväksi miten määräytyy sopimushoidon suorituspaikka eli missä sopimushoito toteutettaisiin esimerkiksi tapauksissa, joissa kokeilun ulkopuolisen kunnan (esim. Helsinki) asukas tuomitaan sopimushoitoon kokeilussa mukana olevassa käräjäoikeudessa (esim. Pori). Lähtökohtaisesti sopimushoidon suorituspaikan tulisi olla mahdollisimman lähellä kotia, mutta kotikunnalla ei tulisi olla velvollisuutta järjestää sopimushoitoa.

11. Tuomitun velvollisuudet (10 §)

Sopimushoitoon tuomitun on tunnollisesti noudatettava hänelle vahvistettua toimeenpanosuunnitelmaa ja siihen sisältyviä ehtoja.

Tuomittu on velvollinen päihteettömyyden toteamiseksi vaadittaessa antamaan virtsa-, sylki- ja verinäytteen sekä suorittamaan puhalluskokeen.

Helsingin hovioikeus pitää selvänä puutteena sitä, että laissa ei ole mainittu kenen tai missä asemassa olevan henkilön vaatimuksesta tuomitun on annettava virtsa-, sylki- ja verinäytteitä tai suoritettava puhalluskoe. Kyse on ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistuvasta rajoituksesta, minkä vuoksi joko suoraan laista tai viittaussäännöksessä tulisi olla tältä osin tarkat säännöt.

Keskusrikospoliisin mielestä tulisi pitää lähtökohtana sitä että hoitoselvitykseen tai sopimushoitoon saapumatta jättänyt ei sovellu hoitoon ja hänelle tuomittu seuraamus tulee muuntaa ehdottomaksi vankeudeksi. Tuomitun velvollisuuksien toteutumisen tehostamiseksi tulisi laissa säätää keinoja ja voitaisiin viitata pakkokeinolain säännöksiin matkustuskiellosta ja noudosta seuraamuksen täytäntöönpanoa varten. Vähimmäisvaatimuksena tuomioistuimen tulisi voida ottaa vangittuna oleva tuomittu säilöön hoitoseuraamuksen täytäntöönpanoa varten. Nykyisen lainsäädännön mukaan tuomioistuin ei voi tuomita matkustuskieltoa edes yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanon turvaamiseksi.

12. Sopimusehtojen rikkominen (11 §)

Sopimushoitoon tuomitulle, joka ei noudata hoitosuunnitelmaa tai rikkoo toimeenpanosuunnitelmassa asetettuja ehtoja, on kriminaalihuoltolaitoksen annettava suullinen tai kirjallinen huomautus.

Jos tuomittu ei aloita sopimushoitoa, keskeyttää sen tai muulla tavoin törkeästi rikkoo sopimushoidon ehtoja, voidaan sopimushoito muuntaa ehdottomaksi vankeudeksi.

Päihdehuollon hoitoyksikön on ilmoitettava 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista rikkomuksista kriminaalihuoltolaitokselle.

12.1. Törkeä sopimusehtojen rikkominen

Vaasan hovioikeuden, *Rikosseuraamusviraston* ja *Kriminaalihuoltolaitoksen* mielestä laissa tulisi ainakin perusteluissa kirjoittaa nyt esitettyä tarkemmin miten määritellään törkeä sopimusehtojen rikkominen, jonka seurauksena sopimushoito voidaan muuntaa ehdottomaksi vankeudeksi.

Kriminaalihuoltolaitos pitää epävirallisia nuhteluita tarpeettomina, koska niillä ei yhdyskuntapalvelusta saatujen kokemusten valossa ole käytännössä mitään painoarvoa. Lisäksi keskeytyksen käyttämiselle tulisi asetukseen tai muuhun ohjeistukseen kirjata reunaehdot.

Tampereen kaupunki katsoo, että sopimushoidon keskeyttämisestä tulisi olla seurauksena riittävän pitkä jäännösvankeusrangaistus tai oheissakko, jotta keskeyttäminen ei tapahtuisi kevyesti hetken mielijohteesta.

12.2. Hoitopaikan ilmoitusvelvollisuus

Helsingin kaupunginkanslian mielestä hoitopaikan ilmoitusvelvollisuus tekee hoitopaikasta helposti kontrollijärjestelmän toimijan ja siten vähentää mahdollisuuksia toimia tasavertaisesti ja asiakas-keskeisesti hoitotilanteessa. Tämän vuoksi hoidossa tapahtuvat sopimusrikkomukset tulisi käsitellä hoidollisesti.

Lahden kihlakunnan syyttäjänviraston pohtii kuinka voidaan taata, että hoitolaitosten henkilöstö ymmärtää sopimushoidon olevan rangaistus, jonka ehdoista lipsuminen aiheuttaa oikeudellisia seuraamuksia eikä sitä voida katsoa vain inhimilliseksi käyttäytymisen muodoksi.

13. Rikkomus asian käsittely (12 §)

Jos kriminaalihuoltolaitos katsoo huomautuksen riittämättömäksi seuraamukseksi sopimushoitoehtojen rikkomisesta, sen on viipymättä tehtävä viralliselle syyttäjälle esitys sopimushoidon muuntamiseksi vankeudeksi.

Ennen huomautuksen antamista tai muuntoesityksen tekemistä tuomitulle on varattava tilaisuus tulla kuuluksi.

Kriminaalihuoltolaitoksen on esittäessään sopimushoidon muuttamista vankeudeksi päätettävä milloin sopimushoidon täytäntöönpano keskeytetään.

Jos virallisen syyttäjän harkinnan mukaan sopimushoito on muunnettava vankeudeksi, hänen on esitettävä vaatimus siitä viipymättä 14 §:ssä tarkoitetulle käräjäoikeudelle. Tarvittaessa virallisen syyttäjän on määrättävä asiassa suoritettavaksi tutkinta.

Kriminaalihuoltolaitos painottaa, että keskeytys- ja aloittamisenkieltotilanteita varten joko lakiin tai asetukseen kirjattaisiin samanaikaisesti toimeenpantavina olevien sopimushoitorangaistusten toteuttamisesta, jotta vältyttäisiin yhdyskuntapalvelun yhteydessä esiin tulleilta ongelmilta. Lisäksi ohjeet tulisi olla myös niitä tilanteita varten, joissa hoitopaikka ei syystä tai toisesta halua jatkaa hoitosuhdetta, uutta hoitopaikkaa ei pieneltä paikkakunnalta välttämättä ole mahdollista löytää, mikä aiheuttaa pitkiäkin katkoksia hoidossa.

Seinäjoen kihlakunnanviraston syyttäjäsasto ei näe tarpeellisena syyttäjän osallistumista sopimushoidon epäonnistumisen tutkimiseen. Kriminaalihuoltolaitos voi pyytää poliisia tekemään tarvittavan selvityksen jos tällainen selvitys ylipäänsä katsotaan tarpeelliseksi, koska hoitolaitos ja kriminaalihuoltolaitos todennäköisesti tietävät hoidossa ilmenneet ongelmat muutoinkin. *Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto* ehdottaa, että kriminaalihuoltolaitos esittäisi itse käräjäoikeudelle vaatimuksen sopimushoidon muuntamisesta vankeudeksi.

Keskusrikospoliisi huomauttaa, että pykälän otsikointi ei vastaa sen sisältöä eikä ole johdonmukainen 11 §:ään nähden. Otsikko tulisi muuttaa joko muotoon Törkeä sopimusehtojen rikkominen tai Hoitosopimuksen muuntaminen vankeudeksi. Lisäksi esityksessä tulisi viitata poliisilain poliisitutkintaa koskeviin säännöksiin (37-39 §) siltä osin, kun syyttäjä voi määrätä poliisin suorittamaan tutkinnan rikkomusasian selvittämistä varten, koska kyse ei ole asiallisesti esitutkinnasta.

14. Täytäntöönpanon este (13 §)

Jos sopimushoitoa ei voida panna täytäntöön toimeenpanosuunnitelman mukaisesti pääasiassa tuomitusta riippumattomasta syystä, kriminaalihuoltolaitoksen on, jollei se itse 8 §:n 4 momentissa säädetyin tavoin hyväksy toimeenpanosuunnitelman muutosta, ryhdyttävä toimiin uuden toimeenpanosuunnitelman laatimiseksi ja sen esittämiseksi syyttäjälle. Syyttäjä harkitsee, onko asia saatettava käräjäoikeuden käsiteltäväksi.

Jos sopimushoitoa ei voida panna täytäntöön muusta rikoksesta johtuvan pakkokeinon tai rangaistuksen takia taikka muusta kuin 12 §:ssä tarkoitetusta tuomitusta riippuvasta syystä, kriminaalihuoltolaitoksen on meneteltävä 1 momentissa tarkoitetuin tavoin tai tehtävä esitys sopimushoidon muuntamiseksi vankeudeksi.

Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää epäselvänä, mikä on syyttäjän harkintavalta uuden toimeenpanosuunnitelman käsiteltäväksi ottamisessa. Nykyinen teksti ei myöskään anna ohjeita siitä, miten toimitaan, jos syyttäjä päättää olla viemättä asian käräjäoikeuteen käsiteltäväksi. Tekstiä ja perusteluita tulisi tarkentaa tältä osin.

Kriminaalihuoltolaitos ehdottaa, että sopimushoitoon säädettäisiin yhdyskuntapalvelua muistuttava rakenne, jossa silloin, kun täytäntöönpano on estynyt muista kuin tuomitusta johtuvista syistä, kriminaalihuolto voi pidentää suorittamisaikaa enintään tietyn mittaisen jakson edellyttäen, että toimeenpanosuunnitelman osalta ei tehdä muita merkittäviä muutoksia.

Oulun käräjäoikeus ehdottaa lisättäväksi joko 5 tai 6 §:ään, että sopimushoitoon tuomitseminen ei ole mahdollista, mikäli sen täytäntöönpanolle on 13 § 2 momentin mukainen este.

15. Muuntoasian käsittely tuomioistuimessa (14 § ja 15 §)

14 §

Muuntoasiassa toimivaltainen tuomioistuin

Sopimushoidon muuntamista ja uuden toimeenpanosuunnitelman vahvistamista koskevan asian käsittelee se 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus, joka on ratkaissut sopimushoitoon johtaneen rikosasian tai jonka toimipäivässä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee taikka on hoidossa. Käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

Sopimushoitoon tuomittu on kutsuttava kuultavaksi käräjäoikeuteen henkilökohtaisesti. Asia voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jollei vastaajan henkilökohtainen kuuleminen ole välttämätöntä. Muuten noudetaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään.

15 §

Muuntoesityksen käsittely

Jos tuomioistuin muuntaa sopimushoidon vankeudeksi tai jos muutoksenhakutuomioistuin muuttaa lainvoimaa vailla olevan sopimushoitotuomion toiseksi rangaistukseksi, sopimushoidosta suoritettu osuus otetaan kohtuullisessa määrin huomioon vankeusrangaistusta vähentävänä seikkana, jollei sitä katsota rangaistuksen täydeksi suoritukseksi.

Tuomioistuin voi syyttäjän esityksestä vahvistaa sopimushoitoon tuomitulle uuden toimeenpanosuunnitelman.

15.1. Muuntoasian käsittely tuomioistuimessa

Itä-Suomen hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että ehdotuksen mukaan muunnettaessa sopimushoitoa ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi voitaisiin käyttää yhden tuomarin kokoonpanoa kuten sakkaja ja yhdyskuntapalvelua muunnettaessa eli käytännössä notaarit ratkaisisivat asian apulaissyyttäjien toimiessa syyttäjäpuolella. Muuntosuhteen ollessa melko harkinnanvarainen, olisi tämä liian vaativa tehtävä notaarien ratkaistavaksi. *Valtakunnansyyttäjänvirasto* yhtyy tähän näkemykseen. *Kriminaalihuoltolaitos* puolestaan kannattaa yhden tuomarin kokoonpanon käyttämistä muuntoasian käsittelyssä.

Kouvolan hovioikeus haluaa kiinnittää huomiota, että muuntoasian käsitteleminen on tarkoituksenmukaisinta siinä tuomioistuimessa, jossa se sopimushoito on alun perin tuomittu ja vain erityisen painavista syistä muissa ehdotetuissa tuomioistuimissa.

Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto ehdottaa 15 §:ää muutettavaksi niin, että tuomioistuin vahvistaisi kriminaalihuoltolaitoksen esityksestä uuden toimeenpanosuunnitelman. Tällä tavoin syyttäjiä ei turhaan rasitettaisi heidän toimenkuvaansa kuulumattomilla tehtävillä samalla yksinkertaistamalla ja nopeuttamalla menettelyä.

Oulun kärjäoikeus pitää pykälän otsikkoa harhaanjohtavana, tulisi muuttaa muotoon Sopimushoitorangaistuksen muuntaminen tai muuttaminen.

15.2. Muuntosuhde vankeusrangaistuksen ja sopimushoidon välillä

Valtiovarainministeriö ja *Kriminaalihuoltolaitos* katsovat, että on välttämätöntä lisätä vähintään perusteluihin esimerkkejä siitä, miten säädöstä on tarkoitus tulkita sopimushoidon ja vankeuden pituuden välisen suhteen osalta. *Kouvolan* ja *Vaasan hovioikeudet*, *Keskusrikospoliisi*, *Lahden kärjäoikeus* sekä *Lahden kihlakunnan syyttäjänvirasto* yhtyvät tähän.

Sosiaali- ja terveysministeriö on huolestunut muuntosuhteesta ja toteaa, että joissakin tapauksissa sopimushoito voi olla vankeutta vaativampi rangaistus ja laissa tulisi ottaa kantaa siihen, miten muuntotilanteissa sopimushoitorangaistukset voidaan kohtuullisessa määrin ottaa huomioon vankeusrangaistusta määrättäessä. *Lahden kärjäoikeus* haluaa esityksessä huomioitavaksi tapaukset, joissa hoitosuunnitelma olisi tuomioistuimen harkinnan mukaan liian ankara muutoin tuomittavaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen verrattuna. Ei ole itsestään selvää, että esimerkiksi 30 päivän ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta oikeudenmukainen rangaistus voisi olla kahden vuoden mittainen sopimushoito.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että käytännössä syntyy ongelmia, ellei muuntosuhde ole suoraan verrannollinen (vrt. yhdyskuntapalvelun muuntosuhde). Rikoksenteekijöiden yhdenvertainen ja tasa-arvoinen kohtelu vaarantuu ja tuomioistuimille sekä kriminaalihuoltolaitokselle syntyy suurempi harkintavaltia kuin esimerkiksi yhdyskuntapalvelua määrättäessä.

Helsingin hovioikeus pitää välttämättömänä, että 2 §:ään tai 5 §:ään otettaisiin lausuma siitä, että sopimushoitoa ei voida määrätä tuomittavaa ehdotonta vankeusrangaistusta lyhyempänä, muutoin rangaistuksen yleisestä vaikutus kumoutuu täysin. Lisäksi *Helsingin hovioikeus* toteaa, että viitattaessa rikoslain 7 luvun 6 §:ään siltä osin, kun sopimushoitorangaistus otetaan huomioon uutta rangaistusta määrättäessä, ei ole mitään syytä poiketa kyseisen pykälän tekstistä, vaan tulee tässäkin puhua ”voidaan ottaa huomioon” eikä ”otetaan huomioon”, kuten ehdotettu.

16. Uusi rangaistustuomio (16 §)

Jos sopimushoitoon tuomittua syytetään hänen ennen sopimushoitotuomiota tekemästään muusta rikoksesta, sopimushoitorangaistus otetaan huomioon uutta rangaistusta määrättäessä niin kuin sitä vastaava ehdoton vankeusrangaistus rikoslain 7 luvun 6 §:n mukaan.

Lahden kärjäoikeus näkee ongelmallisena tilanteen, jossa samaan konkurrenssiin kuuluvia rikoksia tulee tuomittavaksi eri aikaan. Aiemmin tuomittu sopimushoito tulisi ottaa huomioon rangaistusta alentavana seikkana ja ongelma syntyy uuden rangaistuksen lajin valinnassa. Mikäli sopimushoito katsotaan ehdottoman vankeusrangaistuksen kestoa lyhentävänä, on se ristiriidassa sen periaatteen kanssa, että uusi rangaistus ei saa olla ankarampi, kuin jos rikokset olisivat tulleet tuomittavaksi yhtä aikaa, minkä vuoksi aikaisemman tuomion olisi katsottava oleva riittävä seuraamus myös tästä myöhemmin käsiteltäväksi tulleesta rikoksesta.

Jotta yhdyskuntaseuraamusten toimivuutta voidaan perusteellisesti arvioida, tulisi syyttäjien tai tuomioistuimen aina toimittaa tieto *Kriminaalihuoltolaitokselle*, mikäli sopimushoitoon tuomittu tuomitaan uuteen rangaistukseen.

Oulun käräjäoikeuden mielestä otsikko tulisi muuttaa yhdenmukaiseksi rikoslain 7 luvun 6 §:n otsikon kanssa, esimerkiksi Aikaisemmin tuomitun sopimushoitorangaistuksen huomioon ottaminen. *Lahden kihlakunnan syyttäjänvirasto* näkee rikoslain 7 luvun 6 §:n muutoinkin jo ongelmallisena ja sopimushoito lisäisi sekavuutta tältä osin.

17. Jatkohoidon järjestäminen (17 §)

Ennen sopimushoidon päättymistä kriminaalihuoltolaitoksen, tuomitun asuinpaikkakunnan päihdehuollosta vastaava viranomaisen ja hoitopaikan edustajan tulee yhdessä tuomitun kanssa selvittää jatkohoidon ja siihen liittyvien tukitoimien tarve ja tehdä tarvittaessa jatkohoitosuunnitelma.

Kriminaalihuoltolaitos pitää välttämättömänä, että hoidon aikaiset velvoitteet jatkohoitosuunnitelman laatimisen osalta annetaan kriminaalihuollon vastuulle. Nyt ehdotetussa tekstissä vastuu on jaettu useiden tahojen kesken, eikä kenelläkään ole lopullista vastuuta. Myös *PÄIVYT* ja *Demla ry* korostavat jatkohoidon tärkeyttä.

Tampereen kaupungin mielestä on välttämätöntä tehdä sopimushoitojakson aikana jatkohoitosuunnitelma. Suunnitelmaa laadittaessa tulisi toimia yhteistyössä tuomitun, hoitolaitoksen sekä kuntien päihde-, asunto- ja sosiaaliviranomaisten kanssa. *Hämeenkyrön sosiaalipalvelukeskuksen* mielestä hoitoon hakeutuvilta tulisi edellyttää sitoutumista jatkohoitoon, koska lyhytkestoisella hoidolla ei välttämättä saavuteta toivottuja tuloksia.

18. Kustannusvastuu (18 §)

Valtio vastaa sopimushoidon kustannuksista. Kriminaalihuoltolaitos sopii päihdehuollon hoitoyksikön kanssa tarpeellisista päihdehuollon palveluista.

18.1. Sopimushoidon taloudelliset vaikutukset

Valtiovarainministeriö haluaa, että jatkovalmistelussa esitettäisiin tiedot sopimushoidosta kriminaalihuoltolaitokselle aiheutuvista muuttuvista kustannuksista ja vankeinhoitolaitokselle aiheutuva muuttuvien kustannusten vähentyminen, jotta kokeilun taloudelliset vaikutukset selkiintyisivät. *Kouvolan hovioikeus* pitää epäselvänä, kattavatko mietinnössä arvioidut kustannukset koko kokeilujan vaiko vain vuotuiset kustannukset.

Valtakunnansyyttäjänvirasto toteaa, että vaikka syyttäjille aiheutuukin kokeilusta lisätehtäviä, uusia kustannuksia ei kuitenkaan syntyne, tosin nykyiselläänkin liian vähäiset resurssit rasittuvat entisestään. *Lahden kihlakunnan syyttäjänviraston* epäilee, että joidenkin toimintalohkojen kustannukset nousevat lähinnä tarpeellisen koulutuksen vuoksi.

Koska sopimushoidon käyttöönotto lisää merkittävästi Kriminaalihuoltolaitoksen tehtäviä, tulee sille *Rikosseuraamusviraston* mielestä osoittaa sopimushoidon käyttöönottoa varten tarvittavat määrärahat. *Kriminaalihuoltolaitos* huomauttaa, että sen nykyisillä henkilöstön määrän ja osaamistason resursseilla se ei tule selviämään uusista tehtävistä.

18.2. Valtion kustannusvastuu

Oulun käräjäoikeus, *PÄIVYT* ja *Hämeenkyrön sosiaalipalvelukeskus* pitävät välttämättömänä, että hoitokuluista vastaa esitetyllä tavalla valtio ja valtion tulisi lisäksi vastata hoitoon olennaisesti liittyvän hoidontarpeen arvioinnin kustannuksista. *Kuntaliitto* haluaa selvennettäväksi mitä katsotaan

hoidoksi ja hoitosuunnitelmaan kuuluvaksi, koska ainoastaan nämä tulevat valtion korvattaviksi. Muiden kulujen korvausvastuu ei tule selväksi esityksestä.

Helsingin kaupunginkanslian kanta on, että valtion tulee osallistua henkilöstökustannusten lisäksi myös muihin toiminnasta aiheutuviin kustannuksiin. *Tampereen kaupunki* pitää valtion kustannusvastuuta yhdenvertaisuutta lisäävänä seikkana ja kannattaa sitä.

Kriminaalihuoltolaitos ehdottaa, että alkuperäisen vankeusrangaistuksen tai enintään kaksi kertaa sen mittainen sopimushoito korvattaisiin valtion varoista ja sen jälkeisistä hoitotoimista vastaisivat kunnat kuten muustakin päihdehuollosta.

Suomen mielenterveysseura pitää esitystä puutteellisena siltä osin, että se ei ota kantaa muihin kuin kokeilun aiheuttamien kulujen korvaamiseen. oikeusministeriö maksaa kokeiluosan, mutta kuka kustantaa esimerkiksi asumiseen ja psykososiaalisen tukeen liittyvät menot.

19. Asetusvaltuus (19 §)

Tarkempia säännöksiä tuomitun velvollisuuksista, toimeenpanosuunnitelman sisällöstä, sopimushoitorikkomusasioiden käsittelystä ja sopimushoidon muusta täytäntöönpanosta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Koska tuomitun velvollisuuksiin kuuluu erilaisiin testeihin suostuminen (kts. edellä 10§) tulisi tästä säätää lain tasolla.

20. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (20 §)

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004 . Sitä sovelletaan myös ennen lain voimaantuloa tehtyihin rikoksiin. Hovioikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa lakia sovelletaan ennen sen voimaantuloa tehtyihin rikoksiin ainoastaan, jos käräjäoikeus on antanut asiassa ratkaisunsa lain voimaantulon jälkeen.

Laki on voimassa vuoden 2006 loppuun. Voimassaolon päätyttyä sovelletaan lain 14 §:ää, 15 §:n 1 momenttia ja 16 §:ää sekä rangaistuksen täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä. Lakia sovelletaan myös sen voimaantulon päätyttyä käsiteltäessä 1 §:n soveltamisalaan kuuluvia asioita hovioikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa, jos käräjäoikeus on antanut ratkaisunsa lain voimassaoloaikana.

Kriminaalihuoltolaitos katsoo, että lain hyväksymisen ja voimaantulon väliin on jäätävä riittävästi aikaa, vähintään puoli vuotta, paikallisten neuvottelujen käymiseen, koulutukseen ja muuhun valmisteluun. Tämän vuoksi voimaantulopäivä tulisi kirjata vasta siinä vaiheessa, kun valmisteluajataulusta on tarkempi käsitys.

21. Jatkovalmistelu

Kriminaalihuoltolaitos pitää asian valmistelua puutteellisena ja katsoo, että niitä tahoja, jotka käytännössä toimivat vankeinhoidon alalla, ei ole kuultu lainkaan tai ei ainakaan tarpeeksi asian valmistelun yhteydessä. Jatkovalmistelussa tulisi ennakoida selkeästi mahdollisia sopimushoitajärjestelmän aloittamisen synnyttämiä ongelmia ja niiden ratkaisukeinoja.

22. Kokeilun seuranta

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan kokeilun seurantaan tulisi sitoutua selkeästi jo kokeiluun lähdeittäessä. Arvioinnin tulisi olla suunniteltua, tutkimuksellista ja laaja-alaista siten, että se kattaisi myös yhteiskunnan hyvinvointipoliittisia tavoitteita. Seurannassa tulisi siten selvittää myös, mitä vaikutuksia kokeilulla sinänsä ja kriminaalihuoltolaitoksen omaksumien sopimuskäytäntöjen tuot-

tamalla vähintäänkin välillisellä ohjauksella olisi päihdepalvelujen toiminnalle, työnjaolle, sisällölliselle kehitykselle ja asiakkaiden vapaaehtoiselle hoitoon hakeutumiselle.

Helsingin hovioikeus katsoo, että kokeilun piiriin ehdotettujen alueiden valintaan on tosiasiaassa vaikuttanut päihdehuollon erilaisten palvelujen saatavuus. Tämä seikka on otettava huomioon arvioitaessa aikanaan kokeilun tuloksia muun muassa uusintarikollisuuden kannalta.

Kriminaalihuoltolaitos pitää kokeilun merkityksen selvittämisen kannalta välttämättömänä, että tutkimuksesta ja sen resursseista tulisi päättää oikeusministeriön tasolla valmistelun yhteydessä, jotta jälkitoimet eivät jäisi puutteellisiksi tai kokonaan tekemättä.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen mielestä pätevän seurannan aikaansaamiseksi tulee seurantatutkimus käynnistää 6 kk- vuosi ennen sopimushoitokokeilun aloittamista. Tutkimukselle tulisi varata riittävästi aikaa ja varoja. Soveltamisalasta riippumatta seuranta on välttämätöntä, mutta alueellisen kokeilun etuna tutkimukselle on vertailuryhmien muodostamismahdollisuus. Tällöin kuitenkin mukaan valittavia alueita joudutaan harkitsemaan vielä uudelleen. Alueellisen kokeilun haittana on yhdenvertaisuusongelma, minkä vuoksi kokeilu tulisi ajallisesti rajata mahdollisimman lyhyeksi. Myös *Demla ry* edellyttää seurantatutkimuksen tekemistä, jonka yhteydessä viimeistään tutkittaisiin onko sopimushoidon soveltamisalaa laajennettava.

23. Ehdotus laiksi sopimushoidon kokeilemisestä

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan Espoon, Kotkan, Kuopion, Lahden, Oulun, Porin, Seinäjoen ja Turun käräjäoikeuksissa ratkaistavissa rikosasioissa.

Lain 16 §:ää sovelletaan kuitenkin kaikissa yleisissä oikeuksissa.

Lakia sovelletaan myös ratkaistaessa sen soveltamisalaan 1 momentin mukaan kuuluvia asioita hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa.

2 §

Sopimushoito

Sopimushoito on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus. Se käsittää päihdehuoltolaissa (41/1986) tarkoitettua päihdehoitoa kriminaalihuoltolaitoksen valvonnassa vähintään kuusi kuukautta ja enintään kaksi vuotta.

3 §

Sopimushoidon täytäntöönpano

Sopimushoidon täytäntöönpanosta vastaa kriminaalihuoltolaitos.

4 §

Hoitoyksikkö

Sopimushoitoon kuuluvaa hoitoa antaa päihdehuoltolaissa (41/1981) tarkoitettuja päihdehuollon palveluja tarjoava hoitoyksikkö, jonka palveluista kriminaalihuoltolaitos on tehnyt sopimuksen hoitoyksikön kanssa.

5 §

Sopimushoitoon tuomitseminen

Rikoksenteijä, joka tuomitaan pituudeltaan määrättyyn, enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, voidaan tuomita sen sijasta 8 §:ssä tarkoitetun toimeenpanosuunnitelman mukaiseen sopimushoitoon.

Sopimushoitoon ei saa tuomita, jos yhdyskuntapalveluun tuomitseminen on mahdollista.

6 §

Sopimushoidon edellytykset

Sopimushoitoon tuomitsemisen edellytyksenä on, että

- 5) rikoksen tekemiseen on huomattavassa määrin vaikuttanut päihteiden ongelmakäyttö,
- 6) rikoksenteijä on halukas sopimushoitoon,
- 7) rikoksenteijän voidaan olettaa noudattavan hoitosuunnitelmaa ja muita sopimushoidon ehtoja ja
- 8) sopimushoitoon tuomitsemista on pidettävä perusteltuna uusien rikosten ehkäisemiseksi ja tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi.

7 §

Sopimushoitoselvitys

Kriminaalihuoltolaitos selvittää virallisen syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä taikka omasta aloitteestaan 6 §:ssä tarkoitetut sopimushoidon edellytykset. Selvitys voidaan tehdä myös rikoksesta epäillyn pyynnöstä, jos siihen on painava syy.

Sopimushoidon edellytysten selvittämisessä kriminaalihuoltolaitoksen on käytettävä hyväksien päihdehuollon asiantuntemusta. Samalla on selvitettävä mahdollisten tukitoimien tarve.

8 §

Toimeenpanosuunnitelma

Jos tehdyn sopimushoitoselvityksen perusteella sopimushoitoon tuomitseminen voi tulla kysymykseen, kriminaalihuoltolaitos laatii yhteistyössä hoidon järjestävän hoitoyksikön ja rikoksesta epäillyn kanssa toimeenpanosuunnitelman. Se sisältää sopimushoidon pituuden, hoitosuunnitelman ja sopimushoidon täytäntöönpanoon liittyvät ehdot. Hoitosuunnitelmasta tulee ilmetä sopimushoidon hoitomuodot ja niiden kestot.

Toimeenpanosuunnitelmaan on sisällytettävä velvoite päihitteettömyyden toteamiseksi tarvittavien näyttöiden antamiseen, tutkittavan yhteydenpitovelvollisuus kriminaalihuoltolaitokseen ja muut toimeenpanosuunnitelman täytäntöönpanoon liittyvät keskeiset ehdot ja niiden rikkomisen seuraukset. Toimeenpanosuunnitelmaan on liitettävä rikoksesta epäillyn kirjallinen suostumus toimeenpanosuunnitelman mukaiseen hoitoon ja sopimushoidon täytäntöönpanoon liittyviin ehtoihin. Toimeenpanosuunnitelmaa laadittaessa on oltava yhteydessä päihdehuollosta vastaavaan kunnan viranomaiseen.

Kriminaalihuoltolaitos voi tehdä vähäisiä muutoksia toimeenpanosuunnitelmaan täytäntöönpanon aikana.

9 §

Täytäntöönpanon ajankohta

Sopimushoidon täytäntöönpano on aloitettava viipymättä siitä, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Sopimushoito on suoritettava toimeenpanosuunnitelman mukaisessa ajassa. Kriminaalihuoltolaitos voi hyväksyä sopimushoitoon enintään kuuden kuukauden keskeytyksen, jolloin sopimushoidon päättymisajankohta siirtyy vastaavasti. Sopimushoidon täytäntöönpano voidaan tuomitun suostumuksella käräjäoikeuden tuomion perusteella aloittaa ennen kuin tuomio on saanut lainvoiman, jos tuomittu on tyytynyt sopimushoitorangaistukseen.

Kriminaalihuoltolaitos vahvistaa täytäntöönpanon alkamis- ja päättymisajankohdan.

Sopimushoitorangaistus raukeaa samoin kuin sitä vastaava vankeusrangaistus.

10 §

Tuomitun velvollisuudet

Sopimushoitoon tuomitun on tunnollisesti noudatettava hänelle vahvistettua toimeenpanosuunnitelmaa ja siihen sisältyviä ehtoja.

Tuomittu on velvollinen päihitteettömyyden toteamiseksi vaadittaessa antamaan virtsa-, sylki- ja verinäytteen sekä suorittamaan puhalluskokeen.

11 §

Sopimushoitoehtojen rikkominen

Sopimushoitoon tuomitulle, joka ei noudata hoitosuunnitelmaa tai rikkoo toimeenpanosuunnitelmassa asetettuja ehtoja, on kriminaalihuoltolaitoksen annettava suullinen tai kirjallinen huomautus.

Jos tuomittu ei aloita sopimushoitoa, keskeyttää sen tai muulla tavoin törkeästi rikkoo sopimushoidon ehtoja, voidaan sopimushoito muuntaa ehdottomaksi vankeudeksi.

Päihdehuollon hoitoyksikön on ilmoitettava 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista rikkomuksista kriminaalihuoltolaitokselle.

12 §

Rikkomusasian käsittely

Jos kriminaalihuoltolaitos katsoo huomautuksen riittämättömäksi seuraamukseksi sopimushoitoehtojen rikkomisesta, sen on viipymättä tehtävä viralliselle syyttäjälle esitys sopimushoidon muuntamiseksi vankeudeksi.

Ennen huomautuksen antamista tai muuntoesityksen tekemistä tuomitulle on varattava tilaisuus tulla kuuluksi.

Kriminaalihuoltolaitoksen on esittäessään sopimushoidon muuttamista vankeudeksi päätettävä milloin sopimushoidon täytäntöönpano keskeytetään

Jos virallisen syyttäjän harkinnan mukaan sopimushoito on muunnettava vankeudeksi, hänen on esitettävä vaatimus siitä viipymättä 14 §:ssä tarkoitetulle käräjäoikeudelle. Tarvittaessa virallisen syyttäjän on määrättävä asiassa suoritettavaksi tutkinta.

13 §

Täytäntöönpanon este

Jos sopimushoitoa ei voida panna täytäntöön toimeenpanosuunnitelman mukaisesti pääasiassa tuomitusta riippumattomasta syystä, kriminaalihuoltolaitoksen on, jollei se itse 8 §:n 4 momentissa säädetyin tavoin hyväksy toimeenpanosuunnitelman muutosta, ryhdyttävä toimiin uuden toimeenpanosuunnitelman laatimiseksi ja sen esittämiseksi syyttäjälle. Syyttäjä harkitsee, onko asia saatettava käräjäoikeuden käsiteltäväksi.

Jos sopimushoitoa ei voida panna täytäntöön muusta rikoksesta johtuvan pakkokeinon tai rangaistuksen takia taikka muusta kuin 12 §:ssä tarkoitetusta tuomitusta riippuvasta syystä, kriminaalihuoltolaitoksen on meneteltävä 1 momentissa tarkoitetuin tavoin tai tehtävä esitys sopimushoidon muuntamiseksi vankeudeksi.

14 §

Muuntoasiassa toimivaltainen tuomioistuin

Sopimushoidon muuntamista ja uuden toimeenpanosuunnitelman vahvistamista koskevan asian käsittelee se 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu käräjäoikeus, joka on ratkaissut sopimushoitoon johtaneen rikosasian tai jonka toimipiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee taikka on hoidossa. Käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

Sopimushoitoon tuomittu on kutsuttava kuultavaksi käräjäoikeuteen henkilökohtaisesti. Asia voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jollei vastaajan henkilökohtainen kuuleminen ole välttämätöntä. Muuten noudatetaan soveltuvien osien, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään.

15 §

Muuntoesityksen käsittely

Jos tuomioistuin muuntaa sopimushoidon vankeudeksi tai jos muutoksenhakutuomioistuin muuttaa lainvoimaa vailla olevan sopimushoito tuomion toiseksi rangaistukseksi, sopimushoidosta suoritettu osuus otetaan kohtuullisessa määrin huomioon vankeusrangaistusta vähentävänä seikkana, jollei sitä katsota rangaistuksen täydeksi suoritukseksi.

Tuomioistuin voi syyttäjän esityksestä vahvistaa sopimushoitoon tuomitulle uuden toimeenpanosuunnitelman.

16 §

Uusi rangaistustuomio

Jos sopimushoitoon tuomittua syytetään hänen ennen sopimushoitotuomiota tekemästään muusta rikoksesta, sopimushoitorangaistus otetaan huomioon uutta rangaistusta määrättäessä niin kuin sitä vastaava ehdoton vankeusrangaistus rikoslain 7 luvun 6 §:n mukaan.

17 §

Jatkohoidon järjestäminen

Ennen sopimushoidon päättymistä kriminaalihuoltolaitoksen, tuomitun asuinpaikkakunnan päihdehuollosta vastaava viranomaisen ja hoitopaikan edustajan tulee yhdessä tuomitun kanssa selvittää jatkohoidon ja siihen liittyvien tukitoimien tarve ja tehdä tarvittaessa jatkohoitosuunnitelma.

18 §

Kustannusvastuu

Valtio vastaa sopimushoidon kustannuksista. Kriminaalihuoltolaitos sopii päihdehuollon hoitoyksikön kanssa tarpeellisista päihdehuollon palveluista.

19 §

Asetusvaltuus

Tarkempia säännöksiä tuomitun velvollisuuksista, toimeenpanosuunnitelman sisällöstä, sopimushoitorikkomusasioiden käsittelystä ja sopimushoidon muusta täytäntöönpanosta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

20 §

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2004. Sitä sovelletaan myös ennen lain voimaantuloa tehtyihin rikoksiin. Hovioikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa lakia sovelletaan ennen sen voimaantuloa tehtyihin rikoksiin ainoastaan, jos käräjäoikeus on antanut asiaansa ratkaisunsa lain voimaantulon jälkeen.

Laki on voimassa vuoden 2006 loppuun. Voimassaolon päätyttyä sovelletaan lain 14 §:ää, 15 §:n 1 momenttia ja 16 §:ää sekä rangaistuksen täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä. Lakia sovelletaan myös sen voimaantulon päätyttyä käsiteltäessä 1 §:n soveltamisalaan kuuluvia asioita hovioikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa, jos käräjäoikeus on antanut ratkaisunsa lain voimassaoloaikana.

LIITE 1**Lausunnonantajat**Lausunnon antoivat seuraavat 38 tahoa:

Sisäasiainministeriö
Valtionvarainministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö

Vaasan hovioikeus
Itä-Suomen hovioikeus
Helsingin hovioikeus
Kouvolan hovioikeus
Rovaniemen hovioikeus

Valtakunnansyyttäjänvirasto
Rikosseuraamusvirasto
Kriminaalihuoltolaitos
Keskusrikospoliisi
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Espoon käräjäoikeus
Kuopion käräjäoikeus
Lahden käräjäoikeus
Oulun käräjäoikeus
Porin käräjäoikeus
Seinäjoen käräjäoikeus
Turun käräjäoikeus

Espoon kihlakunnanviraston syyttäjäsasto
Kotkan kihlakunnan syyttäjänvirasto
Kuopion seudun kihlakunnan syyttäjänvirasto
Lahden kihlakunnan syyttäjänvirasto
Seinäjoen kihlakunnanviraston syyttäjäsasto
Turun kihlakunnan syyttäjänvirasto

Häme-Satakunnan sosiaalialan osaamiskeskus
(Pikassos)
Päihdehuollon Valtakunnallinen Yhteistyö-
ryhmä (Päivyt)
Suomen kuntaliitto

Helsingin sosiaalivirasto
Tampereen sosiaalivirasto
Oulun sosiaalivirasto
Hämeenkyrön sosiaalipalvelukeskus

Suomen Asianajajaliitto
Julkiset oikeusavustajat ry
Suomen Demokraattiset Lakimiehet ry

Suomen Mielenveysseura
Silta-Valmennusyhdistys ry
Terveystieteiden tutkimuskeskus ry

Lausuntoa eivät antaneet:

Turun hovioikeus
Kotkan käräjäoikeus
Oulun kihlakunnan syyttäjänvirasto
Porin kihlakunnan syyttäjänvirasto
Stakes

Päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunta
Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto
Jyväskylän sosiaalivirasto
Käräjäoikeustuomarit
Suomen Lakimiesliitto.

Suomen Syyttäjähdistyksellä ja Suomen Poliisijärjestöjen Liitolla ei ollut lausuttavaa ehdotuksesta.